

JALUTUSKÄIK SAJANDITETAGUSESSE KÖÖKI:

keskae **g**astronoomia plahvatus

Aga püha Benedictus, nähes kloostri-
vendi kurbadena, noomis neid lee-
belt nende meeolekultuse eest
ja ütles neile lohutuseks: "Kuidas
te võite nii vähetähtsa asja
pärast nukrutseda? Täna leiba
pole, kuid miski ei kinnita, et
homme ei võiks teil seda küllaga
olla!" Ja järgmisel päeval leiti püha Bene-
dictuse kongi ukse eest kaks sada *modius*'t jahu...¹

¹ J. Le Goff, "Keskaja Euroopa kultuur",
Kupar 2000, lk 319

TEKSTIIA PUUSTUSMAA – FOTOD MEELI KÜTTIM, AHTO RAUDOJA

12. sajandil vallutasid endile
Lõuna- ja Kesk-Euroopas soola
kõrvale koha pipar, kaneel, safran,
nelk ja muskaatpähkel.

Inimesed on eri aegadel ja eri kultuuriruumi-
des söönud erinevalt. Samuti pole toitumist
alati nõnda väärtustatud, nagu seda praeguses
Eestis tehakse. Alles hiljuti, nõukaajal, kui elati
defitsiidiolukorras ja iga peolaua ettevalmistami-
ne oli perenaisele peavalu, ei saanud rääkida vo-
havast restoranikultuurist. Nüüd võime uhked ol-
la – üks Tallinna vanalinna restorane on välja või-
delnud koha maailma 25 parima gurmeerestorani
auväärse pingereas ning Baltimaade parimat veini-
kaarti pakkuvat vinoteeki asub samuti meie pealin-
nas. Plahvatus on toimunud, kvaliteetse tooraine
kättesaamine pole enam probleem ja iseäranis to-
re on see, et süüa valmistavad jälle aina rohkem
mehed. Aga mingem ajas tagasi.

Ruumil, mida me praegu määratleme termini-
ga köök, pole keskaegse köögiga mitte midagi
ühist. Vaid aristokraatidel ja siniverelistel oli oma
suurtes eluasemetes eraldi ruumi toiduvalmistami-
seks ning toiduainete ja nõude hoidmiseks. Talu-
pojad, käsitöölised ja kunstnikud söid, jõid ja keet-
sid suppi suures ühiselt kasutatavas ruumis, mil-
le keskel asus tavaliselt avatud kamin või tule-
ase. Gastronoomiaplahvatus, kui nii võib öelda,
toimus 12.–13. sajandil, kui leib ja leivakõrvane
saavutas müütilise tähenduse (seda toetas ka
religioon) ja kui Euroopa linnad olid piisavalt rik-
kust kogunud, et toidule ja pidusöökidetele suure-
mat tähelepanu osutada. Ei ole teips mitte eksinud
need jutlustajad, kes tegid kõhuorjusest – või na-
gu keskajal öeldi, kõrist – valitseva klassi tüüpil-
lise patu. Toidukultuuri kardinaalne muutus toi-
mus umbes 12. sajandil, kui Ibeeria poolsaare ja
Sitsiilia kaudu jõudsid Lõuna- ja Kesk-Euroopas-
se maitseained. Safran, kaneel, muskaatpähkel, pi-
par ja nelk vallutasid endile soola kõrvale auväär-
se koha. Kõikvõimalikke ürte ja pulbriks pressitud
maitseaineseid lisati mitte ainult sellepärast, et
need liha säilitada aitasid, vaid ka roa visuaalse

Gastronoomia võidukäik
sai alguse 12.–13. sajandil,
kui Euroopa linnad
olid piisavalt jõukust kogunud,
et pidusöökidetele suuremat
tähelepanu osutada.